

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Шимянової Марії Вячеславівни
на тему «**ПРОСТОРОВА МЕТАФОРА В АВСТРАЛІЙСЬКІЙ,
НОВОЗЕЛАНДСЬКІЙ ТА
ПІВДЕННОАФРИКАНСЬКІЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ КАРТИНАХ
СВІТУ**»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
за спеціальністю 035 «Філологія»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження, присвяченого аналізу просторової метафори в різних регіональних варіантах англійської мови, зумовлена антропоцентричним вектором розвитку сучасної філологічної науки, зростаючою увагою до взаємозв'язку мови й мислення, мови й культури, а також до дослідження концептуальних картин світу, процесів семіотизації мовного досвіду та вербального конструювання знань і уявлень про навколишню реальність. Просторові уявлення належать до універсальних когнітивних категорій, спільних для представників різних мовних і культурних спільнот, однак способи їх мовного оформлення суттєво варіюються, що актуалізує проблему мовного репрезентування простору як одну з ключових у лінгвістичних студіях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах комплексної міжкафедральної науково-дослідницької теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць».

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

Результати, отримані під час дослідження, беззаперечно мають наукову новизну як з огляду на проаналізований емпіричний матеріал, так і з урахуванням теоретичного значення роботи. Зокрема, авторкою було вперше здійснено всебічний аналіз просторової лексики трьох варіантів англійської мови (австралійського, новозеландського й південноафриканського), причому в синхронійному та діяхронійному аспектах; визначено вплив культурних, соціальних, географічних та історичних чинників на формування й еволюцію просторової лексики в кожному з трьох варіантів англійської мови; розроблено методику аналізу, яка пояснює механізми формування й розвитку просторової лексики в умовах мовного контакту та культурної взаємодії; ідентифіковано спільні й відмінні риси просторових метафор у досліджуваних варіантах англійської мови, що дозволяє описати універсальні когнітивні механізми й специфічний вплив культурно-історичних, соціальних і географічних факторів на формування мовної картини світу в кожному із варіантів.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що матеріали, основні положення й висновки наукового дослідження можуть бути використані в лінгвокраїнознавчих студіях, під час викладання курсів “Загальне мовознавство”, “Лексикологія”, “Лінгвокраїнознавство”, “Етнолінгвістика”. Результати дослідження будуть корисними при створенні навчального й науково-методичного контенту, зокрема підручників і посібників, під час написання курсових і магістерських праць.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Наукові положення і висновки мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, що доводиться значним обсягом опрацьованих теоретичних джерел (408 позицій), релевантністю й валідністю застосованих методів дослідження, репрезентативністю вибірки

фактичного матеріалу (авторською картотекою, яка нараховує 1734 одиниці), апробацією й верифікацією отриманих результатів. Зокрема, за темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, серед яких 4 статті у фахових наукових виданнях України, включених до категорії Б, та у 7 апробаційних публікаціях. Результати дослідження оприлюднено в 7 доповідях під час роботи міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація має логічно-обґрунтовану структуру й складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 450 позицій. Обсяг основного тексту роботи складає 150 сторінок, загальний обсяг – 205 сторінок.

У вступі дисертаційного дослідження обґрунтовано доцільність обраної теми; сформульовано мету та завдання; визначено об'єкт і предмет дослідження; охарактеризовано джерельну базу та методологічні засади аналізу; окреслено наукову новизну, теоретичну й практичну значущість отриманих результатів; наведено дані щодо апробації положень дисертації, основних публікацій авторки, а також представлено структуру роботи.

У першому розділі – «Загальнотеоретичні проблеми дослідження картин світу» – проаналізовано багатовимірність концептуальних картин світу, специфіку уявлень про простір у різні історико-культурні періоди, охарактеризовано простір як міждисциплінарну категорію та ключовий елемент концептуалізації дійсності.

У другому розділі – «Методологія й методика дослідження просторової метафори в англійськомовній поліетнічній картині світу» – уточнено термінологічний апарат дослідження, окреслено підходи до аналізу просторової метафори, представлено алгоритм дослідження в межах англійськомовного поліетнічного простору.

У третьому розділі – «Просторова метафора в південних варіантах англійської мови» – здійснено етимологічний, структурно-семантичний аналіз просторових номінацій, що функціонують у австралійському, новозеландському та південноафриканському варіантах англійської мови; висвітлено особливості формування та функціонування просторових метафоричних моделей у зазначених мовних різновидах.

У висновках узагальнено основні теоретичні положення та практичні результати проведеного дослідження, а також окреслено перспективні напрями подальшої наукової розвідки в межах порушеної проблематики.

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою, характеризується логічністю, системністю та послідовністю викладеного матеріалу. Дотримані усі норми щодо оформлення посилань, текст роботи повністю відповідає принципам академічної доброчесності. Робота відзначається логічністю, лінгвістичною ерудицією, наявністю чіткої концепції та глибоким знанням досліджуваної галузі науки.

Зауваження, запитання і рекомендації.

Ніскільки не ставлячи під сумнів теоретичну значущість і практичну цінність дисертаційної праці, хотілося б водночас висловити деякі зауваження рекомендаційного характеру:

1. Під час дослідження просторової метафори рекомендовано було б взяти до уваги фундаментальні напрацювання L. Talmy, J. L. Taylor, J. Zlatev та інших вчених, які досліджували аналізовану Вами проблематику. Враховуючи це, постає запитання, яким чином ви окреслюєте межі просторової семантики? Адже, спираючись на плеяду робіт присвячених проблемі концептуалізації простору (наявні навіть два окремі випуски журналу *Cognitive Linguistics* 1995 р., присвячені поданій проблематиці), існують три основні підходи до визначення діапазону просторової

семантики. Перший підхід ґрунтується на виділенні класу одиниць, які виражають просторові відношення такі, як просторові займенники/“spatial prepositions” (Н. Cuyskens; В. Landau, R. Jackendoff), «одиниці закритих класів»/“closed-class forms” (L. Talmy) або «просторові графеми»/“spatial grams” (S. Svorou). Другий підхід включає усі вислови, які об’єктивують просторові відносини (G. Lakoff; А. Kreitzer). Третій підхід є комунікативним і відповідно до нього просторова семантика охоплює вислови, за допомогою яких адресат може встановити місцезнаходження і траєкторію певного референта у дискурсі (J. Zlatev; S. C. Levinson). Який з підходів було взято за основу для визначення одиниць для аналізу у межах Вашої праці, і чи корелює він певним чином з означеними підходами?

2. У третьому положенні, що виноситься на захист, Ви зазначаєте, що «просторові метафори дозволяють вербалізувати досвід мовців, забезпечують структуроване, зрозуміле й емоційно насичене вираження абстрактних понять». Однак, термін «емоційно насичене» не є чітко деталізованим у межах Вашої праці. Що Ви маєте на увазі під цим терміном? Наведіть, будь-ласка, приклад.

3. У Вашому дослідженні Ви дійшли висновку, що орієнтаційна метафора пов’язана з вертикальною віссю координат, зокрема з корелятом ВЕРХ, може фактично мати енантіосемічний характер, зокрема ВЕРХ = СИЛА (с. 113), ВЕРХ = ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД (с. 116) та ВЕРХ = ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА (с. 118), що включає алкоголізм, наркоманію тощо. Як Ви це можете пояснити? Зазначені метафоричні проєкції спираються на спільні ознаки корелята чи у кожному окремому випадку актуалізуються різні семантичні риси?

Висновок.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер та ніяким чином не ставлять під сумнів наукову новизну й теоретичне та практичне значення здобутих результатів. Тому, маю констатувати, що дисертація Шимянової Марії Вячеславівни є цілісним, самостійним та оригінальним дослідженням, результати якого становлять неабиякий інтерес у контексті сучасної когнітивної лінгвістики, семантики та культурології.

Таким чином, наукова робота Шимянової Марії Вячеславівни на тему «Просторова метафора в австралійській, новозеландській та південноафриканській англійськомовних картинах світу», представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44., а її авторка Шимянова Марія Вячеславівна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Рецензент:

доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики

Запорізького національного університету

Веремчук Е. О.